

rangfokozat keltett a feltörekvő ifjuban, a férfiben pedig hadakozó kedvet váltott ki, meg kesernyész életbölcsest rejtő humort, most mindinkább átadja a helyét valami növekvő biztonságérzetnek a kisebbségi társadalmat lefelé nivelláló, akarva-nemakarva demokratizáló sors előtt. Az Ilyés Gyula zseniális nagyanyjára emlékeztető sváb falusi asszony fia nem akkor bizonyult időtállóknak, amikor a hivatalos magyarság lekesült fiává avatják, hanem amikor férfikora összhangba került a feltörekvés vágyától még meg nem zavart kisebbségi gyermekkorával. A szkepszis és a szatira után az életben való hit és melegség fakad fel az író élete delén, ami felszabadultságának talán a legbiztosabb jele. Tibold Márton életregény, de nem memoár, nem megrögzítése a letűnt pályának, inkább számadás egy új lendületre s a befejezett ember immár harmonikusan épülő művének érzetét kelti. Nem világirodalmi távlatu fellobbanás ez, mint a Fekete Kolostor volt, de egyenletes, biztos alkotó periódust ígér. Amíg Molter előbbi műveiben gyakori volt érett művészi részek váltakozása könnyed, szeszélyes formai sikerekkel, itt a mű (és az író) belső összhangját érezzük. Ami sietség és űr akad az (egyébként sulyosabb) második kötetben, az inkább annak a vivódásnak eredménye lehet, hogy mit és mennyit tárjon fel a mából.

A történelmi eseményekkel együtt válik a regény is mind dusabbá, de komorabbá is, bár sehósem mosolytalan. Riadtság érzik a műben, de ez már nem életgyávaság, hanem a gondolkodó agy, a látó szem szorongása a társadalmi katasztrófák előtt. A kisebbségi öntudat elszánt-sággá nő itt s a közösség-vállalás lendít tovább az utján embert és népet. (*Bányai László*)

EGY SZNOB KÖNYV MARGÓJÁRA.* A „Biographie romancée“ a kor sznobizmusának egyik legélénkebb bizonyítéka. A nobilis utáni nyárs-polgári vágyban egymásra talál író és olvasó. A sznob ösztön kéjesen fülel a születés és a szellem arisztokratikus neveire, s örül, ha vágyálmaiban odafenheti magát. Az író, aki a sznob muzsával váltott jegyet, olyan hozományt kap vele, hogy egész írói pályafutása alatt nem lesz komolyabb gondja. A sznob ihlet könnyedén vezeti a tollát és a sznob olvasó falja írásait. Mily elmezsongító feladat Mária Teréziáról írni, Josephusról és Josepharól, Lerchenfeld grófnőről, Castelnau Florenceról, Mozartról és Bessenyeiről! Minden név és minden szereplő már magában nyenc falat, örül a szakács, akinek kevés a dolga vele és örül a vendég, akit ilyen Trimalchio-i lakomára invitálnak.

A regényes életrajz s általában a történelmi regény kényelmes műfaj. Az író készen kapja szereplőit és helyzeteket, a történelmi valóságnak azzal a hitelesítő bélyegével, ami a kevesebb műérzékkel rendelkező írókat gyakran felmenti az alakítás és a szerkesztés terhe alól. A regényes életrajzoknak általában ez a botrányköve, s e bűnben Raffy Ádám könyveit is el kell marasztalnunk. Helyzetét még az is sulyosítja, hogy ő művelődéstörténeti figurák életét találja fel regényes eszközökkel. Intellektuális hősöket gondolataikkal lehet igazán jellemezni, sajnos Raffy könyveiben eszmék és elméletek csak szervezetenül odaragasztott címkék, melyek sehol sem gyökereznek a figurák egyéniségében, következésképpen nem is jellemezhetik azokat. Minden figura eldarál egy álláspontot, nem a sajátját, ill. nem úgy a sajátját, ahogy az egyéni lélektanából kidomboritható lenne, hanem azt az álláspontot, amiben a történelem, vagy az

*Raffy Ádám: A léleklátó. (Rózsavölgyi. Budapest, 1937.)

író szeszélye elmarasztalta. Mondanunk sem kell, hogy ez a sok vita, eszme és észlelet szervetlenül és gyökértelenül leng ide-oda a figurákon meg a krónika regényes fonalán, s úgy fest, mintha az író intellektuális nagymosást rendezett volna odahaza s patyolatfehérre szapult eszmevilágát büszkén kiakasztaná száradni. A párbeszéd Raffy számára nem a jellemzés eszköze, hanem átlátszó alkalom arra, hogy a kor társadalmi, szellemi és politikai pletykáit közölje az olvasóval. És mily kéjesen dúskaál a sznob-sziveket dobogtató nevekben és címekben! Christian Wolff, Eck, Luther, Halley, Hoffmann, Seydlitz (ezuttal generá'is) Bayer, *Uranometria nova*, Firmicus, Dolland, Regiomontanus, Kepler, Cartesius, Tycho de Brahe, Galenus, Ghelen, *The life and strange surprising adventures of Robinson Cruse of Jork*. (Még én is csiklandozást érzek a szívem tájékán, amíg leírom.) Hogy Raffy mily olcsó eszközökkel szolgálja ki a sznob lelki alkatot, jellemző rá az alábbi ejezet. „Caroussei“-en ülünk s néhány oldalon kresztül igénytelen családi társalgás tanui vagyunk, Wolfgangert korholja a mamácskája, hogy összegyüri a jabotját, Leopold tata védelembé veszi a fiúcskát, Nannerl korához illően álmódoszik, békés nyárspolgári csendélet; az olvasó már boszankodik, hogy nem kapja meg a maga oldalonkénti neves emberét. Ó a kicsinyhitű! Ha tudná, hogy ez az egyszerű polgári család a Mozart-család és a kis Wolfgangert maga a gyermek Mozart! Ravasz írónk oldalakon keresztül titkolja, s amikor olvasója már-már szinte csalódik benne, jön a szívdobogtató leleplezés és az illő kárpótlás a hosszú böjtért: a Mozart-család egyenesen a császári udvarhoz utazik, ott aztán legeltethetjük a szemünket a Sanctissima Majestas Maria Theresian, Imperator Josephuson, egy sereg főhercegen és főhercegnőn, s hogy jelképezze a sznob értékcskájában a porphyrogenitus és a genialis viszonyát, Bessenyei is megjelenik — szolgálattelvő gárdista minőségben...

Raffy Ádám új könyvének a *Máglyá*-hoz viszonyítva erényei is vannak: élvezhetetlen stilusdagálya lehiggadt, elejétől a végéig szépen gördülő, precíz kifejezésre törekvő olvasmány. Ha sznob muzsája olykor elalszik az ölében, finom lélektani megfigyelések és emberien egyszerű jelenetek kerülnek a tolla hegyére. Raffy esete már csak félig csztétikai probléma — utolsó könyve óta művészileg sokat érett — az igazi baj, az alapbetegség, aminek a tünetei azóta sem ritkultak, az ihlet frivol könnyelműségében és promiszkuitásában rejlik. Hiába hangoztatja a renaissance, a humanizmus, a racionalizmus, a felvilágosodás eszméit, hiába tör lándzsát a középkori sötétség, az üldözés, a rajongás, a gyűlölködés ellen, ha mindez csak ürügy arra, hogy tollát és olvasói gyanus kíváncsiságát hozzádörgölje a bibor s a szellem arisztokráciájához.

(Szenczei László)

„Ha a körülmények gépekké teszik az embert, úgy a költő hivatása ezeket a gépeket ismét emberekké avatni.“ (Lessing)

„A bírálat leghelyesebb módszerének a mű olyan elemzését tartjuk, amikor a felhozott érvek alapján maga az olvasó megteheti a végkövetkeztetéseket. Csoportosítjuk a tényeket, megmondjuk a véleményünket a mű általános értelméről, megmutatjuk a mű vonatkozásait a valósághoz, amiben élünk, ítélünk s ezt a lehető legalaposabban megokoljuk, közben azonban mindig olyan a magatartásunk, hogy az olvasó maga minden fáradtság nélkül dönthet köztünk és a szóbanforgó szerző között.“ (N. A. Dobroljubov)